
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Kapitoly z dejín environmentálneho myslenia

Katarína Henčová

Andrea Javorská

Richard Šťahel

Dušan Špirko

Nitra 2017

Posudzovatelia: doc. PhDr. Vladimír Manda, CSc.
doc. PhDr. Eva Odlerová, PhD.

© Katarína Henčová, Andrea Javorská, Richard Šťahel, Dušan Špirko
© Dušan Špirko (zostavovateľ)

© UKF v Nitre, 2017

OBSAH

Úvod	5
1 Sociálna ekológia Murraya Bookchina (<i>K. Henčová</i>)	9
1.1 Genéza Bookchinovej osobnosti	10
1.2 Od anarchizmu k ekológii.....	11
1.3 Sociálna ekológia podľa Murraya Bookchina	18
2 Hľadanie koreňov environmentálnej krízy; „ekologické obvinenia a rehabilitácia“ kresťanstva (<i>D. Špirko</i>)	25
2.1 Technická a vedecká prevaha európskeho Západu.....	28
2.2 „Činorodosť“ západného kresťanstva ako „zdroj“ vedeckého a technického rozvoja Západu	33
2.3 Kresťanstvo a panský vzťah človeka k prírode	36
2.4 Nová interpretácia kresťanského odkazu.....	39
2.5 Alternatívny kresťanský koncept vzťahu človeka a prírody – František z Assisi	48
3 Prirodzený svet a úcta k životu v eko-fenomenologickej reflexii (<i>A. Javorská</i>)	51
3.1 Ekológia a fenomenológia v reflexii E. Koháka	53
3.2 Prirodzený svet vo fenomenologickej reflexii E. Husserla a J. Patočku	56
3.3 Ekologická fenomenológia Erazima Koháka.....	67
4 K východiskám nitrianskej školy kritického environmentalizmu (<i>R. Stáhel</i>)	73
4.1 Kučírkov environmentálny antropocentrizmus	73
4.2 Dubničkov environmentálny pragmatizmus.....	80
Literatúra	101
O autoroch	109
Summary	111

ÚVOD

Environmentálna problematika patrí k najaktuálnejším a najnáliehavéjsím otázkam dneška. Intenzívne sa skúma z rôznych stránok a pohľadov. Aj na Univerzite Konštántína Filozofa v Nitre je už dlhodobo predmetom vedeckovýskumného i pedagogického záujmu. V predkladanej monografii predstavujú autori výsledky skúmania filozofických aspektov tejto problematiky, tak ako sa uskutočňujú na Filozofickej fakulte UKF v Nitre.

Publikácia vznikla v rámci riešenia výskumného projektu VEGA č. 1/0460/15 *Filozofické fundamenti environmentálneho myslenia a jeho etické, politické, právne a spoločenské konzekvencie* na katedre filozofie FF UKF v Nitre. Išlo o dejinno-filozofický projekt s istým presahom do ďalších sociálno-humanitných oblastí. Obsahuje štyri kapitoly, z ktorých každá prezentuje výsledok filozofického skúmania určitého prúdu v dejinách environmentálneho myslenia a prípadne jeho širších spoločenských dôsledkov. Zoradené sú chronologicky, ale len približne, keďže nie vždy je jednoznačne možné určiť následnosť skúmaných prúdov environmentálneho myslenia. A to aj preto, že u mnohých mysliteľov sa „environmentálna potencia“ ich učenia dešifrovala až neskôr (napríklad v prípade fenomenológie).

Prvá kapitola je venovaná filozofickej analýze a zhodnoteniu sociálnej ekológie amerického filozofa a politického aktivistu Murraya Bookchina. Je jedným z prúdov environmentálnej filozofie, ktorého hlavnou premisou je previazanosť sociálnych a ekologických problémov. U nás je pomerne neznáma a ako smer environmentálnej filozofie dokonca i obchádzaná. Avšak Bookchin už v päťdesiatych rokoch minulého storočia ako jeden z prvých vôbec poukázal na problémy životného prostredia spojené s hospodárskym rastom. Jeho sociálna ekológia vychádza z predpokladu, že všetky doterajšie environmentálne problémy spočívajú v hlboko zakorenenných sociálnych problémoch. Bookchin tiež ako jeden z prvých mysliteľov postrehol, že spôsob, akým ľudia vnímajú, tvarujú a štruktúrujú spoločnosť, súvisí s tým, ako vnímajú prírodu. Z postoja ľudí k prírode sa podľa neho dokonca priamo odvíja postoj jedného človeka k druhému. Jeho filozofia vyrástla na myšlienkových

základoch anarchizmu a transcendentalizmu, preto ju často považujú za jeden z ideových zdrojov tzv. ekoanarchistických hnutí.

V druhej kapitole sa predmetom skúmania stávajú otázky reflexie environmentálnej krízy z pozície kresťanského myslenia. V druhej polovici 20. storočia sa pri hľadaní hlbších ideových východísk životnej stratégie západnej kultúry, vedúcej ku kríze, vznieslo viacero obvinení voči judaisticko-kresťanskej náboženskej tradícii (White, Toynbee, Passmore a iní). To priviedlo kresťansky orientovaných mysliteľov k prehodnoteniu a reinterpretácii biblického odkazu v zmysle nového pohľadu na prírodu a na vzťah človeka k nej – obrat od človeka-lovca k človeku-opatrovníkovi, dobrému pastierovi. V kapitole sa analyzujú nielen kritické výhrady voči kresťanskej tradícii, ale aj nové koncepty, ktoré ju rehabilitujú (Skolimowski a iní).

Tretia kapitola privedie čitateľa k odhaleniu “environmentálnych potencií” takého významného smeru vo filozofii, akým je fenomenológia. Tieto potencie sa aktualizujú v eko-fenomenologickom koncepte. Skúmanie koreňov globálnych environmentálnych problémov sa v odborných diskusiách väčšinou pohybuje na úrovni sociálnych, ekonomických a politických faktorov. Dôvody sú však hlboko zakorenенé v spôsobe nášho myslenia a prístupu k svetu a privádzajú environmentálne myslenie späť k tematizovaniu problému prirodzeného sveta. Pojem prirodzeného sveta sa v súčasnej ekologickej filozofii a konkrétnie ekologickej fenomenológií znova objavuje vo vzťahu k zmyslovosti, vnímaniu, viditeľnosti, v zmysle javového sveta. Rehabilitácia zmyslového vnímania ako relevantného vzťahovania k svetu sa v súčasných eko-fenomenologických výskumoch objavuje v kontexte filozofickej antropológie i klasickej fenomenológie. Fenomenológia vnímania sa ukazuje prínosná pre environmentálny diskurz.

Posledná štvrtá kapitola sa orientuje na filozofickú analýzu a zhodnotenie environmentálneho myslenia na Slovensku. Prirodzene, že do centra pozornosti sa dostalo skúmanie prínosu nitrianskej školy kritického environmentalizmu. Jej predstaviteľmi sú v prvom rade dva mysliteľia, ktorí bohužiaľ už ukončili svoju životnú púť – Juraj Kučírek a Ivan Dubnička. J. Kučírek je autorom vôbec prvej monografie zameranej na filozofickú reflexiu príčin a možných následkov globálnej environmentálnej krízy na Slovensku (*Ekofilozofia včera, dnes a zajtra*, 1. vyd.

1995). Poukázal na potrebu spájať reflexiu globálnej environmentálnej krízy a jej riešenia s problémami sociálnej nerovnosti a útlaku. Svoj nekonvenčný prístup označil pojmom „environmentálny antropocentrizmus“, ktorým okrem iného zaujal kritický postoj k biocentrickým konceptiám. Tie aj v slovenskom environmentálnom diskurze získali dominantné postavenie. Na jeho dielo nadviazał Ivan Dubnička, ktorý toto Kučírkovo stanovisko rozšíril o kulturologické, politologické a religionistické aspekty.

SUMMARY

Chapters from the History of Environmental Thinking

The book is a philosophical analysis and valuation of selected ways of environmental thinking. It contains four chapters, each of which presents the result of philosophical study of certain way in the history of environmental thinking and, possibly, its wider social consequences.

First chapter named *Murray Bookchin's social ecology* and written by Katarína Henčová. She analyses and evaluates the concept of social ecology of American philosopher and political activist Murray Bookchin. As one of the first thinkers, Bookchin noticed that the way how people perceive, form and shape the society interrelates with how they perceive the nature. His philosophy is mainly considered as one of the idea source of the so called eco anarchistic movements because it grew up on the idea basis of anarchism and transcendentalism.

The subject of second chapter named *Searching for the Roots of Environmental Crisis; "Ecologic Blames and Rehabilitation" of Christianity* written by Dušan Špirko are the questions of reflection of environmental crisis from the position of Christian thinking. In this chapter are analyzed and evaluated the critical restrictions towards Christian tradition (White, Toynbee, Passmore) and also new concepts, that rehabilitate (Skolimowski).

The author of third chapter Andrea Javorská reveals "environmental potentials" of phenomenology in her part named *Natural World and Respect for Life in Eco-phenomenological Reflection*. The idea of natural world in relation to animalism, perception and visibility in terms of world of phenomena is re-discovered in current eco-philosophy, particularly, eco-phenomenology.

Fourth chapter named *To the roots of Nitra School of critical environmentalism* and written by Richard St'ahel contains philosophical analysis and valuation of environmental thinking in Slovakia, concretely Nitra School of critical environmentalism. It focuses on the analysis of philosophical concepts of its inspiring authors Juraj Kučírek and Ivan Dubnička. This school takes a critical stance to bio-centric conceptions that were dominant in Slovak environmental discourse. This school is

characterized mainly by anthropocentric basis, resp. the position of environmental anthropocentrism and environmental pragmatism, also by the critique of biocentric egalitarianism principle and the emphasis on democratic and human rights aspects of environmental devastation, as well as social and political causes of these phenomena.

Kapitoly z dejín environmentálneho myslenia

Katarína Henčová, Andrea Javorská, Richard Šťahel, Dušan Špirko

*Humanitnovedné štúdie
Edícia monografií*

vydavateľ: FF UKF v Nitre

zostavovateľ: Dušan Špirko

autor obálky: Katarína Henčová

rok vydania: 2017

vydanie: prvé

počet strán: 114 (6,379 AH, z toho: Javorská 1,489; Henčová 1,143;
Šťahel 1,946; Špirko 1,801 AH)

počet výtlačkov: 110

tlač: EQUILIBRIA, s. r. o., Košice

ISBN 978-80-558-1243-4

EAN 9788055812434